

ЁШЛАРНИ МАЪНАВИЙ ТАРБИЯСИДА БАХШИ ДОСТОНЧИЛИК САНЪАТИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ

Нортोजи Худойбердиев

Термиз давлат университети

Муסיқа таълими кафедраси ўқитувчиси:

Аннотация. Ушбу мақолада халқимиз миллий маданиятининг ноёб дурдоналарининг бой муסיқий мероси бўлган халқ оғзаки ижод маҳсули саналмиш сурхон этно фольклорининг бахшичилик ва достончилик йўналишидаги муסיқий анъаналарининг маънавий маданий ҳаётимиздаги ўрни ҳамда аҳамияти ҳақида батафсил маълумотлар келтирилган бўлиб, ўқувчиларга бахшичилик санъати динамикасини янада кучайтириш орқали уларнинг бахшичилик маҳоратини ўстириш, нозик дид эгаси этиб тарбиялаш ва юксак шинавандалик меъзоида ўлчанишини ёрқин ифода эта оладиган даражада вояга етказиш каби бир қатор вазифалар киритилган.

Калит сўзлар: Бахшичилик, халқ оғзаки ижоди, фольклор, этномаданият, достончилик мактаби, сурхон миллий чолғулари

Олимларимиз муסיқа меросимизнинг шаклланиш даврини 4000 йилга тенг деб ҳисобламоқдалар. Ана шу узундан – узоқ йиллар, давомида муסיқий меросимиз икки йўналишда шаклланиб келиб, бир-бирига муштарак ҳолда ривожланиб ўзига хос жозиба сифатларига эга бўлган муסיқий мерос ташкил топган. Шундай экан, ўзбек халқига мансуб бўлган бой муסיқий меросимиз жумладан сурхон этно фольклорининг бахши достончилик йўналишидаги муסיқий анъаналаримиз оғзаки ижод маҳсули сифатида шу кунгача халқимизга ҳизмат қилиб келмоқда. Бу олижаноб мақсадга эришишда тўғри йўлга қўйилган тарбия катта аҳамиятга эгадир. Бизнинг таълим-тарбия тизимимиз ҳамма учун бир хил имкониятлар яратади ва ҳар бир кишида мавжуд бўлган иқтидор, қобилиятни ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратишга қаратилади. Ўрта Осиёдан чиққан олим ва мутафаккирлар Форобий, Ибн Сино, Ибн Зайла ва Абу Абдуллоҳ Хоразмий X-XI асрлар Шарқ муסיқа илмининг шаклланишига ва ривожига асосий ва ҳал қилувчи ҳисса қўшганлар. Муסיқанинг келиб чиқишини турли афсоналар, диний ривоятлар билан боғламаган ҳолда илмий ёндашув билан шарҳлаган. Бу зотлар муסיқа илмини математиканинг таркибий қисми деб қараганлар ва улар яратган бу соф илмий йўналиш халафлар томонидан қабул қилинган. Хусусан, Сафийуддин Урмавий (1216-1294), Қутбиддин Шерозий (1236-1310), Абдулқодир Мароғий (XIV аср), Маҳмуд Омулий (вафоти 1349), Абдурахмон Жомий (1414-1492), Зайнулобидин Хусайний (XV аср), Нажмиддин Кавкабий (XVI аср), Дарвиш Али Чангий (XVII аср) каби Муסיқа маданий ҳаётимизда кенг ўрин тутган топади ва салобат бахш этиб уни кўркам қилади. Миллий маданиятимиз бобокалони Абу-Наср Ал-Фаробий эса муסיқанинг шахс шаклланишига аниқ таъсирини қўйидагича

баён этади: «Бу фан шу маънода фойдалики, кимнинг феъл атори мувозанатни йўқотган бўлса, тартибга келтиради, камол топмаганларни камолотга етказди ва мувозанатда бўлганларнинг мувозанатини сақлайди. Бу фан таннинг соғлиги учун ҳам фойдалидир». Шундай экан, ўзбек халқига мансуб бўлган бой мусиқий меросимиз жумлада сурхон этно фольклорининг бахшичилик ва дostonчилик йўналишидаги мусиқий анъаналаримиз оғзаки ижод маҳсули сифатида шу кунгача халқимизга хизмат қилиб келмоқда. Миллатимизнинг маънавий юксалиб бораётганлиги жараёнида миллий қадариятларимизни қайта тиклаш, уни қалбдан ҳис этиш тарғибот қилиш, ёш авлод тарбиясида қўллаш каби ишларни бажариш ҳар бир устоз саъяткорларнинг зиммасидаги катта масъулиятдир. Этно-фольклоримиз ёшларимиз қалбига ҳар тамонлама мукамаллик, халоллик, камтарлик, яхшилик ва эзгуликни жойлаш аҳамият касб этади. Шу ўринда маънавий баркамол қилиб тарбияланишида бахши дostonчилик санъатининг роли ҳам алоҳида эга. Чунки, халқимизнинг мениталитетига хос бўлган қадариятларни сақлаб қолиш, уни халқимиз мулкига айлантириш муҳим аҳамиятга эгадир. Аждодларимиз қолдирган бахши дostonчилик санъатидан ёшларни баҳраманд қилиш уларнинг интеллектуал имкониятларини янада кучайтириш, илм- фан ва маънавиятга бўлган интилишларини ҳар тамонлама қўллаб- қувватлаш каби вазифаларни амалга ошириш асосий мақсадлардир.

XXI-асрда ижтимоий иқтисодий муносабатлар ривожда инсон ақл заковати ва маънавияти асосий мувофиқлаштирувчи, ривожлантирувчи омил ва восита эканлиги тобора намоён бўлмоқда. Шунинг учун бугунги кунда халқимизнинг миллий ўзлигини англаш жараёни фаоллашиб бораётганлиги сабабли ёшларни маънавий-ахлоқий аҳамияти сезиларли даражада юзага чиқмоқда. Шу боис жамиятимиз тараққиёти учун янгича миллий руҳда фикрловчи шахснинг шаклланиши муҳим аҳамиятга эга.

Ақлий ва жисмоний ривожланишнинг гармоник қўшилишига ахлоқий софлик, санъатга ва ҳаётга эстетик муносабат - шахснинг тўлақонли камолга этишида муҳим шартлардир. Бу олижаноб мақсадга эришишда бахши дostonчилик тарбияси катта аҳамиятга эгадир. Халқимизда «Қуш уясида кўрганини қилади» деган мақол бор. Оиладаги ижобий муҳит, аъзоларининг ўзаро муносабатлари, бир-бирига бўлган ҳурмат ва эътибор, меҳрибонлик, ўзаро ёрдам ва уларнинг бахшичилик санъатига бўлган муносабатлари болаларда дастлабки тушунча ва кўникмаларнинг ривожланиб боришида асосий ўрин тутди. Зотан, ўқувчининг фаолияти жуда мароқли, ўзига хос гўзал ва шакл жиҳатидан ранг-барангдир. Бу хил фазилятлар болаларга хос бўлган доимий эҳтиёжга айлангандагина ёшларда намоён бўладиган илмий бадиий-эстетик тарбия муҳим маънавий гўзалликка пухта замин ҳозирлайди.

Бахшичилик санъати мураккаб психологик-физиологик жараён бўлиб, ёшларга ахлоқий тарбия беришнинг энг фаол шаклидир. Шундай экан, бахшичиликда инсон камолоти ва миллат руҳи яшайди. Ўзбек халқи этно-фольклорининг ўзига хос хусусиятлари миллатнинг раванқ топишида ва

шаклланишида муҳим омил ҳисобланади Жумладан; этно-фольклор дурдоналари авлод-аждоқларимиздан ўтиб келганлиги чолғулар ва дostonларда ҳам ўз аксини топган. Ўзбек халқ этно-фольклори дostonчилиги минг йиллик тарихга эга булиб, Айниқса, “Қарлиқлар” худудида яшаган кўчманчи ва ярим кўчманчи ҳамда ўтроқ чорвадор қабилаларда дostonчилик санъати катта нуфузга эга бўлган ва йирик дostonларни яратганлар.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. И.Жабборов “Ўзбек халқи этнографияси” Т-1994й.
2. М.Муродов, А.Эргашев. 1-китоб “Алпомишнома” (Сурхондарё талқинида) Т-1999й.
3. Choriyev Bekzod Bahrom o'g'li. (2024). Performance In Folk Instruments (Gijjak Kobus Bass). International Journal of Formal Education, 3(4), 66–68. Retrieved from <http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/2492>
4. Bekzod, C. (2023). THE HISTORY OF THE CREATION OF UZBEK FOLK INSTRUMENTS AND THE RAVINES OF IMPROVEMENT. Innovations in Technology and Science Education, 2(10), 76-79.
5. Choriyev , B. (2022). G'IJJAK QOBUZ BAS CHOLG'USINING YARATILISH TARIXI VA O'ZBEK MUSIQA IJROCHILIGIDA TUTGAN O'RNI. Journal of Integrated Education and Research, 1(7), 34–37. Retrieved from <https://ojs.rmasav.com/index.php/ojs/article/view/573>
6. Choriyev, B. (2022). ISSUES TO INCREASE THE EFFECTIVENESS OF MUSIC CULTURE CLASSES IN SECONDARY SCHOOLS. Journal of Integrated Education and Research, 1(1), 67–73. Retrieved from <https://ojs.rmasav.com/index.php/ojs/article/view/20>
7. Choriyev, B. B. O. G. L. (2022). O'zbekistonda xalq cholg'ularining takomillashuv jarayonlari hamda ko'p ovozli orkestr va ansambllarning tashkil topishi. Science and Education, 3(4), 776-780.
8. Choriyev, B. (2021). CONTENT AND LEVEL OF COMPETENCE OF MUSIC CULTURE LESSONS IN SECONDARY SCHOOLS. EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH.
9. Choriyev, B. (2021). umumiy o'rta ta'lim muassasalarida musiqa madaniyati darslari samaradorligini oshirishdagi kamchiliklar va muammolar. URL: <https://scienceweb.uz/publication/2144>.
10. Choriyev, B. (2021). BOLALAR MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARI HAMDA UMUMIY O'RTA TA'LIM MUAASSASALARI INTEGRATSIYASINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI. In REPUBLICAN SCIENTIFIC CONFERENCE MODERN EDUCATION AND UPBRINGING PROBLEMS, SOLUES AND PERSPECTIVE OF DEVELOPMENT. Scienceweb-National database of scientific research of Uzbekistan.
11. Choriyev, B. B. (2019). Ideological bases for the modernization of Uzbek folk instruments. ISJ Theoretical & Applied Science, 12(80), 83-87.

12. Jumayev, X. (2024). BOSHQARUVNING XORIJIY MODELLARI VA O'ZIGA XOS TAMOILLARI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 3(2), 66–69. Извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/cajei/article/view/27195>
13. Hakimov, O. B. (2022). FOLKLOR IJROCHILIK SAN'ATIDA QO'SHIQ JANRINING O'RNI. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(7), 23–28. Retrieved from <https://ojs.rmasav.com/index.php/ojs/article/view/571>
14. Hakimov Orifjon Boboramazonovich. (2024). PERFORMANCE SKILLS AND ARTISTRY IN SURKHAN OASIS EPIC TRADITIONS. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 24, 45–50. Retrieved from <https://ejird.journalspark.org/index.php/ejird/article/view/982>
15. Hakimov, O. . . (2024). The Formation of the Art of Surkhandarya Musical Performance. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(4), 254–259. Retrieved from <https://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/2019>
16. Kholmatov, S. (2024). FORTEPIANO CHOLG'U ASBOBI TARIXI. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 4(3), 22–24. Извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/28561>